

FRONTUNUN

AMĖDBRALYNDAN

E. VILENSKIJ.

BELORUS ULUSTUN
OQILU

Kyryneniņ Kattʹskan Pariŷiga Seri
Kызыл—1943

E. VILENSKIJ

BELORUS ULUSTUN
OQLU

Kyrynenin Kattaskan Parialga Ceri
Kъзы—1943

Sovet Esileliniņ Maadbr
K. S. ZASLONOF

Suurnuñ tymbej karangъ pulunnarъn-
ga polgaş arga-ъjaştъq kъdъqlarъnga paro-
vostar sangъlandъr, uzun-uzun kыдыr jan-
zъ-pyry yn-pile algъrзъr corup turgannar.
Parovostuñ сърşыр canъnga turarga, ol ki-
ziniñ kulaan tyyledir kancaar-taa aazok
tiñmittiq algъrar cybe polgaj, ыncarga oon
algъzъn ыraktan тыңnaarga, kadarccыlarnыñ
ediskizi ыşkaş, uzun cinge polgaş kulak-
ka сьтсак роор cybe tur tep Zaslonoф ро-
danъr turgan. Ol algъlarnы ыraktan тың-
naarga, koncuq тыңnaskancыq роор tur-
gan. Olar ol toraan-na cide хона perves,
харъn kъdъq-kъzъgaar cok telgem şeleen
cybe ыşkaş kыдыr turazыnda sook agaar-
pile yr polgaş sangъльq роор coruj paar
turgan.

Karangъda temir oruk suurga cede
xonup kelgen, xep-xenertten suur ро
kөstyp kelgen turgan. Zaslonoф, tanъş ku-
dumcuzun turgaar kылаştap ertkeş, xerim
eziin-ce eej sokkaş, uluq eves şelcygeş-
ce yne kылаştap kelgen. Iji kaat razыñ

санында таңны кылаштар турган. Кылаш
тыңнар кааш таңны тара тушкен. Заслонов
ооң саныга кылаштар седи пергеш, немес-
тер айттырган:

— Кomentаннь көрүр полур ирги мен-
ре?

Таңны холунда сонар-пие Заслоновту
сыгыдыр көргөш, ооң сине сары сыгы-
га темір-орукку кизиниң шинелин полгаш пер-
гун, паза колдук адаанда кызыр алган
кара портфелин көрүр каан. Темги немес,
Заслоновту кичеенгежил-пие хынар көрүр-
көрүр сорудуккаш, ооң соон алзъ език-се
уоландыр алгырган:

— Теерги шэфке* паар кизи тур!

Заслоновту өреелдиң иштин-се килре пер-
ге, Порошинскиниң темір орук пелдириниң шефи
стол арттында азыдап олурган. Ол полза,
арзагар арган полгаш кысыгыр узун немес
полган. Ооң улук туурт-сынъ олурда резин
көстүр турган. Ооң кургамзык кув арны-
ның кезиниң адаанда шыган еетери кы-
лаңайныр олурган. Шеф чигирлик роова кең-
зееринге консуқ ынак кизи сувен иргин,
Заслонов пергун консуқ тырген ушта сок-
каш, мөгежил жоулавъ-шаан, сугаалаан:

*) Шеф теерге, кысыгыр тызыметти „хындилеп“ адаан
сөс тур.

— Teergi şef, ekkii, ьңар. Meni, kыş-azы ergeleer cerden corutkan cybe. Men polza, inzener Zaslonoф tep kizi men, moon murnunda Poroşinskiниң parovos ergeleer ceriniң targazyңga aзыдаp coraan-men...

— A am cуny kыльp turar sen?—tep, uk nemes Zaslonoftuң cugaazып yze kirip şыңғызь-pile ajttыrgan.

— Am polza, teergi şef, men Vjazmadan turgunmap tezip keldim, orustar atkaarlap yner yjede meni ьңaar syrup arpargan cybe...

— Кажь sler, orus kizi eves sler-pe? Zaslonoф orustарның tugajып kandыq pir eske ulustar ьşkaş kыдыr cugaalaаныңga şef koncuq таарзыp, ооң узуп онu тодаргайлаp ajttыrgan.

— Хамьк uzur kiziniң nasionalьнда eves polgaj, teergi şef. Men anaa-la sovetтиң temir oruunga aзылдаар turam cok. Olar polza...—tep par coruj, Zaslonoф podunuң cugaazып, онu pilip olurar ugaаның kizi-pile cugaalazыp olurgan cybe-teq kыдыr izin kara cok şinciliq yn-pile ulamcылаан: — Olar teerge... kizee koncuq eveeşti toleer turlar. Харьн teergi şef meeң kызымны coguuru-pile ynelep көөр роор... pir eves meeң азыльм slerge xe-

rektliq polur polza tep, pyzyrep tur men.

Şef Zaslonoftu koncuq kicceengejliq xьnar organ. Nemestiñ askьnьd iştinde cigiri estip ereeş, caagь keqzenmestej pergen. Zaslonoft-ce nemes cidiq, tyrzynsyq kьldьr kajgar olurgan, oon syu-taa cazьrtьnmas xire polgan—Zaslonoftuñ yvureş şineli-taa, tadarьk portfeli-taa, ulduñu xoorlu pergen ojuşkak sarpьk idii-taa, cer-le syzyn-taa. Oon soonda şef medeelevitkeş, kьjьrgan:

— Ştumfe!

Ştumfe ьrak eves cerge-le turganь ol coor-on, toraan-na kire xonup kelgen.

— Ştumfe, po kizini pilir sler-pe?

Zaslonoftu Ştumfe-taa pilir, Ştumfeni Zaslonoft-taa pilir turgan. Genrik Ştumfe murnunda Poroşnskinin parovos ergeleer ceringe azьdap turgan, ьncaarga nemes-ter cedip kelirge—Ştumfe ortta cьdьp kalgan. Ştumfe Zaslonoft-ce kergeş, xarьb- laan:

— Pilirim ьlapтьq-ijik, teergi şef. Inzer Zaslonoft tep kizi tur. Portta parovos ergeleer cernin targazь turgan kizi syve.

— Komunis kizi ijik-pe?

— Cer-le cok, teergi şef. Nam kezly-ny-taa eves kizi.

— Ol tugajın ekki pillir sler-pe?

— Ындық харып, teergi şef—teeş, Ştumfe сыыктарын сырттаңнады каттыгымзырап каан, ol polza, kiziniң ynezin pilliriniң temdee polur uzurluқ turgan. Oon ыңај, — ыңcalza-taa volşevikterge koncuқ ekki azydap turgan kizi cybe. Харып camдык komunistardan pezin artтык ekki azydap turgan...

— Кажь onu pagaj ter pe, ыңcaş,—ter şef Ştumfe-ce şenep көруngen.

— Cok... piske ыңcaar azydap perip turar cybe polza, ol pagaj eves-le polgaj, ыңcaarga volşevikterge ыңcaar azydap perip turarga, ol pagaj tur-ijin. Zaslonoф şaңnaldarnы-taa ap turgan, pistiң parovos ergeleer ceribis ыңcaarda pir tugaar cerni ezelep turgan cybe.

— Cugaalaарын сөрşeереп көрунер,—ter Zaslonoф tujukkaa ыңca teeş, ulamсылаан:—Men харып şaңnal алыр teeş azydap turgan men. Pir eves olar menea şaңnaldarnы perip turar polza,—cyge pagaj azydadaar uzurluқ men, ыңcaş? Кым-na menea telep perip turar poldur,—аңаа azydap perip coruur kizi men. Men--tuskaј ertemniқ azydakсы poorumdan paaşka, politikci-taa eves men. Men—parovoscu men,

ol-la. Pir eves mence ekki tölöp turar polza,—men ekki azyldaar men.

Şef Zaslonovtuñ cugaazyn uze kirip toktaatkaş, cugaalaan:

— Men, slerge eleen kaaş aşttyrğqlar salıjyn teeş. Slerniñ tugajınar piske şuptuzu pildingir. Blangıja Parovos ergeleer cerden bolşevikter stanoktar polgaş et-xorengiler tazıqlar ap turda, slerniñ olarga kaıj xire iderkejliq tuzalaşcır turganıñarnı paza pilir pis. Sler onu cyge ıncıaar kılır turgan sler?

— Teergi şef,—teeş, Zaslonoı mıncıa ter xarılalın,—a on őskeer am kancıaar poor-men, ıncıaş?

— Sler meni eves, xarılın men slerni rajıskaap olur ışkazım cıll—ter şef kılş-kılgaş,—slerden aşttyrır turda, xarılalınar. Bolşevikterge cyge tuzalap turgan sler?

— Teergi şef, men teerge,—nam kezıgıny-taa eves, anaa-la tuşkaj erttemniq kızı polgaj men. Meneñ paazımga targalar turgan. Olar mence tuzaap kaarga-la—men onu kyussedip turgan men. Pir eves men onu ıncılvalıyn turgan polzumza, karadan-cıq cyve unur, olar meni tudup kararazınar alırlar-la polgaj, ıncılğan polza, men podımnuñ parovos ergeleer cerim-ce

tedir eep kelbejin paar turgan ijik men.

Oon Zaslonoſ ыттавајын pargan, ŧef paza ыттавајын олурган. ŧef karakterын cididir көрүр алгаŧ, Zaslonoſ-ce kajgавь-ŧaan-na олурүр перген, ынcaар ортта Zaslonoſka анcьь азок роор келген. Ынcaл-za-taa ооң роду ŧeftиң ол соок karakterын ың kajгаазын ŧьdазьр ерти-ŧaan, кандьд-taa сезинciд cybezi cok kizi ыŧkaŧ, оозум төлөтти-pile олурүр турган.

— Ындыд тур,—teeŧ, ŧef adak сөөлүнде тьнca төр cугaалаан,—piske kiziler хагын херек. Азыдар егеlep полур sler. Хөмыр-таŧ skladyнга улуд азыcьн роор азыдаар sler.

— Адьрам, теergi ŧef,—teeŧ, Zaslonoſ хојудур cугaалаан:—men азыcьн еbes, inzener kizi полгај мен. Ынcaарга, меңеe pildinip турарь полза, slerde ам хиреде cангьs-taa совет inzener cok полгај,—pir еbes мен slerге inzener kizi роор хереq-lettinmes полzumza, мен өске азыдаар cerni тьр алыр мен. Nemes ерге-cагьr-ганың холунга cангьs-la piŧиң паровос ерге-leer ceribis кире перген еbes-le полгај... Ынcaар cугaалааŧ, Zaslonoſ ŧeftиң pedik ерге-tuzaалын хындyleen kizi кьдыр көр-вү-ŧaan, paza podunun сөзүн сөqлеен soon-

da cer-le alyspas kizi şincilliq poop ытта-
вајьн турган.

Nemes onu pillip alğan. Şьнар-la nemes-
tiñ ol ceringe inzenerler cok турган. Cer-le
ыncангаş uk temir oruk peldiringe kiziler
kancaar-taa aazok xerek poop турган. Nemes
мынсар podaan: po kizi onza sezinciq eves
kizi tur—podunga aзыkтыq polgaş таарым-
салыq азыл тыр ар coruur inzener ыşказы.

— Ындыq tur, sler parovostuñ orus
brigadazyньñ targazy polur sler. Ol alban-
ga poduñarnыñ ekki aзыльñarnыñ көrgyзyp
polur sler. Ыпсалза-taa, pir eves кандыq
pir таарымса cok cybe yulgetkeniñer көс-
тыр polza,—xorzok eves-pe xalak, men
кыска xerektiñ kizizi мен. Meññ карак-
тааşкыльмдан slerniñ caңғыs разьмыңар-
taa унур ыдавас eves-pe. Slerniñ caғыр-
ғаңарда маşинscilerinerni ekki aзылдаар-
ыңга алвадар xerek. Къзымак cytkyldyq
polur polzuñarza,—slerniñ tuzaальñarnыñ
pedider-pis. Am corup polur sler, ыncар-
ga eritten meñee kelir eves sler-pe...—teeş,
şef turup kelgen.

—Адьрам teergi, pir ajтырғым par tur, —
teeş, Zaslonoф cugaalaan: Parovostuñ orus
brigadazyньñ targazyньñ şalyньñ kaaş polur-
irgi?

— Şalyң-ce? Şынар, ol slerge ең cигу-
la айттығың polvas ийік-pe,—teeş, şef kat-
тығымзар каан.—Şalyңь-ce? Харып... мар-
ка... ийі cys хире polur роof-оң. Ceder
ынаан?

Zaslonof paza kattyғымзар каан, ы-
calza-taa ol nemes paştaktanganь ol tep
pilgen kizi şinciliğ кыдыр kattyғымзаан.
—Ийі cys ceңer! Men podaағымга, pir nedel
iştinde ol хире роор tep podaј tur men,
ындьы-pe, teergi şef? Ындьы-pe?

— Кажь, ses cys marka tep-pe?—teeş,
şef Zaslonof ce kajgar көре pergen.—Cook
ақвајым, ol арај хөј tur. Pir еves кьзар
polzuңарза, ај хире polгаş уş cysty peer-
le-men. Ыңcагаş am margьşpaңar. Coru-
ңar, ce...

Zaslonof mөgeјip jozulaaş ezik-ce pa-
zьp corupkan. Ol par corda, şeftiң yny
toktaadyрkan:

— Teergi Zaslonof, sler şьдыраа oјnaar
sler ијnen, ale. Мында şьдыраа oјnaar caң-
ғыs-taa kizi cok teerzin pyzyrep көруңer.

— Ije pillar-men, teergi şef—tep, Zas-
lonof am ol nemestiң cағыrgазында kizi
роор кады-pile харылааш,—ije pillar men,
oјnaar kiзі men. Sleriң kyzeliңer-pile

xostuq şaktarda keep paraan poop polur men. Coruptarın cəpşeerer kəryner?..

Sovettin inzeneri, Konstantin Sergejevic Zaslonoq nemesterge ындьq janъ хөlezilenip aзыdap kiribitken.

2.

Törtten pir cыдың кьзыньнда Zaslonoq nemesterge aзыdap kirip turarda, oоң po-du yzen iji харьq turgan. Ol nazьньньд ceervi yzyp aзыdap polgaş өөrenip coraan. Tөs харьq turgaş kadarccь appargan. Oоң soonda төrt cы polgaş, podunun Ratkovo tep suurundan Parecije tep suur-ce coruj pargan. Ol cerniң idik taaraar kizizi Zaslonoqtu өөrenikci кьдыр kiirip algan. Orta iji cы iştinde көdeeniң ergi sappьk-tarьньд uldunun soktap kelgen. Oоң soonda—Velikoluktuң proftehniktіq şkolazьnga turgan, paза tuskaј aзыдың caa-caa aзыdap ulamcьlaan. Targan, maşinistiң tuza-lakcьzь, maşinisci, master, inzener, parovos ergeleer cerniң targazь poop, şak ы-caar өзыр kelgen. Zaslonoq curt-pile kadь, oоң zavottarь-pile, temir oruktarь-pile, universitetteri-pile kadь өзыр kelgen polgaş oоң амьдыраль polza, төreen curttunun амьдыраль-pile kadь cecektelip kelgen,—

olarnıñ kaızın-taa telgem saagaj oruktun polgaş kǵbıq-kǵzıgaar cok saagaj salm-sajaannıñ sangıs xunu sıbǵır kelgen. Belorustun curt-teviskeerin-ce nemester pottarǵın xirliq paak sarpǵtarǵ-pile tartaldır razır kirip kelirge, Zaslonoǵ temir oruktun eñ teere kizileri-pile kadǵ Poroşinskiden unur corupkan. Bncalza-taa ol, podunun tereen Beloruzundan unur coruvaan. Zaslonoǵ, podun tolgandıǵ eñnykteri-pile polgaş yletpırccinneri-pile xıreele-dip algaş, olardan ajttırgan:

— Tulcur pis ıjnaan ale, eşter?

Ooñ eş-өөrleri xarǵılaannar:

— Ije, tulcur pis.

Otrjat turgustungan. Ol otrjat nemes-ternin ezelep alğan teviskeeringe, frontunun şugumunun mǵıñaj soogunga turgan. Zaslonoǵ, podunun kizileringe mǵncap cugaalaan:

— Eş Stalin, cıve yreer pölykter organizastap turguzar xerek tep cugaalaan polgaj. Po tugajında pir cıve podap aldım. Parovos ergeleer ceribis-ce tedir eep coruulunar... Kandıq tep podaj tur sler.

Bnca teeş, Zaslonoǵ өөрүн-ce tolgandıǵ kergıleen. Olarǵ komandirinin sozunıñ utkazın podanır, ыттаваızın turgu-

laannar. Zaslonoſ manap turgan. Ooſ po-
du, kiziler pottarъныѳ кыльп кирер хереен
polgaſ ſlitpirin ылар podanъp alъn teer
corukka ынакъыъr turgan. Pir tugaarъnda,
Poroſinskiiniѳ maſiniscizi Ceva харъылаан.

— Am cyu tep, cyuldyq sanal-la tur.
Nemesterni maſaa-taa sop polur-la poldur-
ijin, ынасаъ. Ыncalza-taa pis aſaa parъывъssa
taarъmcalъq cerni търканъыъs ol polur...
Ыnaar parza ekki tur tep podaj tur men.

Ыncaar ortta Zaslonoſ, namныѳ pir ſъ-
rak aзыldакъыъ kizi-ce ol tugajъnda cagaa
pizeen. Udatpaanda—Zaslonoſtu kelgeſ
parъn—tep харъь kelgen. Zaslonoſ cede
peerge, хyleep алган, Zaslonoſ podunъ
planъn polgaſ kizileriniѳ tugajъn cugaa-
lap pergen. Ooſ sanalъn ortta jozugaar
cърſeereeſ, ooſ podunga coguur symeler-
ni polgaſ aйтъыſкыпнарнъ pergen, ooſ хо-
лun тънзыдыр tutkulaaſ, cugaalaannar:

— Sler tidim-cyrekki kizi tur sler, eſ
Zaslonoſ. Sler podunарныѳ tereen curt-
tuſarga uluq yneliq хerekti pydyryp pe-
rip polur kizi tur sler. Cediiſkinniѳ polur-
uſarnъ kyzedim. Sler kajaa-taa turzuſarza,
pis kezeede slerniſ-pile kadъ-pis, slerniſ
azyldарнъ pis kezeede kicceengejlii-pile
xaragalzap turar pis...

Zaslonoſ-pile kadъ yzen peş kizi corupkannar, olarnың arazыnda oоң ekki pillir kizileri yletpyrcinner Latko polgaş Barkovskij, Petr, Andrej, Ceva olar paza par. Caza-tever cyulderni polgaş minalarnы paza tьp ar algannar. Olarga xolduң iji pulemjottarъ, iji avtomat, eleen kaaş vintovkalar par turgan. Aaş-cemni tьptьnpьr alannar. Xamъk cyugyn şanakcьgaştarga cydyryp sөөrttyp algaş, corupkannar.

Ol koncuq perge oruk turgan. Ыncaarda nemester şavar-xaldaaşкьп кьльp, Moskva-ce şurap turgannar polgaş pygy-le uluq, picce oruktarnы turgaar frontu-ce tьrtkan nemes şeriqler yqlej pergen corup turgan. Ulam soop kelgen, otrjat camdьk cerlerni teeskinip, uzurazьp kelgi-teq nemes şeriqler kezekterinden cajlap, arga-arьq iştinге caştьnpьr corup turgan. Olarnың oruu uzamdьgьp, cem хynezini tönyp, idik хevi samdarap kelgen. Кььştьң paaştajgь soogu egeleen, oоң-pile cergeleştir otrjat pydyn nedeldiң turguzunda cangьstaa kattap aaş-cem хajьndьpьr civejin, cьльnpьr төgelenmejin corup kelgen. Pir uluq tьştanьbьşkьnnьң soonda, Zaslonoſka medisn sestrazь Kaşina cedip kelgen, ol uruq:—Konstantin Sergejevic,—teeş cugaa-

laan:—самдык улус, моон ыңай соруп ы-
даvas тур. Putтарь узыгылеп тона перип
тур, кажып седер олар. Ам кансаары?

Zaslonof, ol uruq cugaalavaan-taa pol-
za, otrjatta samdyk paksyraan, şaq şinee-
zi tonyr харьксыраан улустар пар теерзин
консуқ екки пилip coraan. Zaslonovtuң po-
du paza консуқ paksyrap, шыгыгыр ti-
direr, oorgazy ыstar aaryr coraan. Zas-
lonof uluzun сыр алгаş, cugaalaan:

— Orukka coruuru хун келir tudum-
na ulam pergedep turar tep cybeni men
пилir men. Pistiң aravyста узыр tongan ulus-
tar ыарып paza пилir men. Мындық рај-
dal-pile orukka coruuru perge polvajьnaan.
Ыncalza-taa, cynuң tugajь teeş, сорup ora-
гывьсты pis пилir pis. Ам atkaarlaar теer
polza—puzar paak cybeni yulgetkenibis ol
polur tep sanaar-men. Atkaarlaary—rodu-
nuң pergen sözyn өskertkeni ol tur. Сорup
orar xerek.

— Sierge cugaalaary pelen polvajь-
naan—tep pir partizan хimirengen. А paza
оон ыңай:—meeң putтарьт ыжаş-teq ар-
paарды.. Олым-се пар сыткан херее суу
роор? Төмеј-ле кылыр каар pis, tongular
каар pis. Tedir eep coruur xerek.

Zaslonoſ ortta cunu-taa xarɣylawaan. Xar kɣɣnga oluruſ algaſ sarrɣɣn uſtur, pudunuſ ora-aſkɣɣn sazɣrkan. Pora pəs ora-aſkɣɣnıſ iſtinden aɣartı tona perɣen salaalar uſtunur kelgen.—Meni cugaalaarɣ pelen polvajɣnaan teer tur sler—teeſ, tur-gulaan öögyn-ce ſɣngɣɣzɣ-pile teeskindir kögür cugaalaan:—Mecece cugaalaarɣ pelen-taa poldu-la ɣjnaan, ɣncalza-taa mecece kɣlaſtaarɣ paɣa-la slerge ɣſkaſ perge tur. ɣndıſ-taa polza, men corur men. Kɣmɣn-taa men coru ter albadar cɣgavas men. Kɣm podunuſ kuzun ceɣrejın paar xire tur ter podanɣr turar poldur, ol kizi tedir eer cana perzin. Kɣm na podunga puzyreldiſ kɣdɣr podanɣr tur—ol kizi mece-pile kadɣ corzun.

Zaslonoſ pudun ajaar oraar, sarrɣɣn kedip algaſ, kɣlaſtar corurkan.

Oon ɣnaſ, raɣɣn cık-ce ceervi tos kizi corurkannar. Aldı kizi tedir eer cana perɣenner,—O'arɣnıſ paſdalɣ koncuſaar perge appargan.

Tajɣnga uſlettirgen arɣa-arɣoſlarnıſ iſti-pile, oruk-cirik cok polgaſ teten xarɣı tımbej ceɣler-pile paɣa-la kɣſkɣr poxottuſ xilincektiſ xınneri kattar egeleen.

Өл-сууq idik-хер, аш, кандьq pir nemes otrjat-pile sekun саһнда уskyлеzi perip полurunuq ажьыль ургылысу кадь соруп турар. Узуп coraan kastargьлаштыр шуузуп алган, murnunga Zaslonoф, сөөлынге Сева соруп олурганнар, Сева—кошкар паксырааннарга тuzалазыр, оларнь sergedip, хозудар сьдыр каар соруurlарнь vintovkalarьн, азь cyктешкilerin өгу көдырзур perip coraan. Ынсаp coraаш, Шulejkinниq партизан otrjadьнга таварзы пергенер. Өөрышкы teerge, кьзыгаар сок турган—сьыq сер-разьнга, сьыq тунге, рьзыр каан аат eedinge таварьшкaанар. Ынсаp-таа ро узуразьлганьq узун улуq kogaalга pазa таварьшкaанар. Cул teerge, Шulejkin орук айттыр кизи кьдыр ол cерниq curitаксызь Egor Fomicovtu томужлаp перген, ол Fomicoф өскерликci полган, ол идегет Barkovskij-pile Latkonu nemes otrjattьн шавьnce ederttip kiire перген. Nemester оларнь иjildirzin poolap кааркан, ьнсаpга otrjat араj тер алдырважьн pарган. Ам ceерви cеди кизи арткан.

Ынсаp-таа ол ceерви cеди кизи, аштан-таа, сооктан-таа, разьм саһнда кьзаньq-льq ажьыдан-таа арттык куштуq полганнар. Олар, кыштерин камнаар төледе, ьтташпа-

яп соруп олурганнар, олар пот-поттарының
setkil-podalдарын карактары-pile көрышкеş
имнезіп тургаş, пілсіп санъыгыр калганнар.
Ол көзыгып калган, узыр тongan кизилер,
автомат ышкаş сајааар пурунгаарлап соруп
олурганнар, олары санъыс куş—Zaslonov-
туң кyzel-soruu каңналдыгыр рьъдыр
coraan. Олар Poroşinskiниң рајонунга се-
де пергеннер. Маşинисци Rodnikof парти-
zannарны родунуң илвазь суртлап турган
суурга едерттип cedire перген. Ол суурга
cybe caza-tepsir toldарын, роо-сепсәен, ра-
троннарын сазыгыр кааннар. Тараассынар-
ның сылық суугуларынга ији хун сылыла-
пыр, тыстаныр, холдарын, руттарын емәет-
тинип келгеннер. Ооң соонда Zaslonof ул-
зун picce-picce пөлыктер кылдыр yskyleeş,
kozаьнда турар суурлар-се тарадыр сору-
дубуткаş, Zaslonof роду Сева-pile кады
Poroşinski-се сорупкан. Poroşinskige пар-
гаş, Севадан паза carль перген. Сева,
родунуң аккызын-се соруп парган, Zasl-
nof—куş-азыл ергелеер cer-се соруп пар-
ган. Nemester темір орук азылдаксыларын
консуқ хереқлеп турарлар, олар мурнунда
parovos ергелеер cernиң тарагызь кизини cer-
le сонуургап, ону азылалксая pee-ler евес-
pe tep cybeni Zaslonof pilip турган.

Şып-pile şak ындық polu pergen. Zaslonoф ортта пырыткедип алған, ооң соонда тораан-на ону неместер темір орук пелдирин-се корудупканныр. Şефке cedip kelgen polgaş cugaalazyга кыганьның тыңнелинде, немesterniң азылы кыыр peer poop kire pergeni ol tur.

Zaslonoф аңаа азок kezeergek kizi poop азыдаp, маşiniscilerin polgaş tuзалаксыларын cemelep, olar-се кыşкыыр хөреktej pergilep-таа турған. Азы-таа кывај-ын аңаа-ла parovos пырызун yдеp corup, orus азысыңнardan pi ce karadancyқ cy-ве көзылze-le, ol-ла тораан poolap каарта-рынга pelen corup турған nemes маşinisciler-pile Zaslonoф најьралдазыр алған. Orus азысыңнарны неместер pazьm сапында-ла хынар corup турганныр—ону Zaslonoф pilip турған polgaş кан-аар-таа азок оваарьтсалық corup турған. Zaslonoвka ка-радавајын турған, cyge teerge, ортта оон арттык cyткылдық азылдаар kizi cok турған. Zaslonoф parovos ergeleer cerden paгык-ла yнmejin, yrgylcy азыдаp, podun koncyқ оваарттыныр, sagьş-setkilin пызық tudup турған. Şef Zaslonoвtu iji uдаа ca-лаp appargaş, шыдыраалаp oйнаан.

Zaslonof, podunun maşiniscilerin cıq-
 le xөrektep algььp turgan eves, xarьn
 paза olarнь xaragalzaj perip-taa turgan.
 Zaslonovtuң podun' şaqdan tura pat pi-
 lir polgaş po xire ak-setkildiq, ekki kizi
 nemesterge kancap sattьna peer coor tep
 kajgar podap turgan aзысьнарның карак-
 тарьның pьjdaьn, olarның karaktarь-се
 көргеş, tudup ap turgan. Ooң-pile kadь,
 Zaslonovtuң podaьn tottarьның setkilde-
 rinde pilgeş, ol ce karaktarь-pile şala kat-
 тыrgьlap көyp turgan camдык кьrgan aзы-
 сьнарның ьндыq kajgaaşкьнарьn olar-
 ньң kara-tarьndan paза tudup ap turgan.
 Ol ьncaarda, Zaslonovtuң karaktarьның
 odu paза-la pildiner, pildinmes кьдыr
 кьзаңнар keep turgan, onu pilir uzurluq
 kiziler paза toraan-na pilip ap turgan, ooң
 soonda Zaslonof polza, aзыdap egeleen-
 niң paaştajgь хьunnerindeezi ьşkaş, ulus-
 tuң karadap kicceenir coruu cide p rge-
 nin көypkaan; aзысьнар Zaslonof-ce anaa
 көrgylep, Zaslonovu olarнь pagaј aзыdap
 tur-sler—teeş, көskenip xөrekteј peerge,
 ulustar aзыньp xoradavas appargan polgaş
 ol aзысьнар Zaslonovka тынca tep cu-
 gaalagьlap turgan ьşkaş polgan:

— Pilip tur pis, pilip tur pis, eş inzen, şuptuzun pilip tur pis. Cyq-le cyge uzamdyktyr tur sen? Əjy cedip kelveen teppe?

Bıcalza-taa coguur əj am-taa elek turgan. Zaslonoŭ tynenin-ne, xyndys poop ertken cyulderni şuptuzun saktır podanır, şevtiñ, kadamğa targazyñ, tañnyıcsıñ, nemes maşiniscilerniñ cugaalaan səteri pyryzyn teñzilep kərip turgan. Ertken pygy-le cyulderin, oñ podun tolğandıır corup turgan kizilerniñ şimceeşkinin, imnelge pyryzyn, olarññ karaktarññ kəriş pyryzyn xınar analistar turgan. Zaslonoŭ manar turgan.

Aj aza pergen, bir-le kattap, şıdıraaga udup alğanññ soonda, şef cugaalaan:

— Po xynden egeleeş—yş cys marka peer men. Oon ağıda, piñtiñ slerge idegeidiivisti kərgyzer tēleedē, orus azycsınarnıñ sler podunar azyga xēlezilep kiirip ar polur sler. Piske kiziler xereir, parovos ergeleer cerniñ ergi azycsınarnıñ şuptuzun egidip kiirip alırnıñ kēzır oraldayır kərip.

Zaslonoŭ şevle koncuq əergen poop paırlar kaan. Zaslonoŭ, ertken aıññ turguzunda podun tuttunarññ cor şugumun

тыр алган, неместер-пйле кансаар сугаала-зыгының ер-ајапын, олар-пйле хулымзыреп каттызыгының аргаларын пйлип алган тур. Ынсагаş şef-пйле ол сугаалазыр олура, подунуң şьdазыр аргазок хайныккан setkilin арај poorda тутунуп уне перген.

Пйр хонганда Сева-пйле Andrej маşинисиниң тuzалаксыларь poop азыдај пергеннер. Petrni суқ хандыгыгазының таргазынга томужлар алган. Nedel таа cetpeen-де Zaslonovtuң otrjadьның ceervi алды партизанныарь şuptuzu азыдап кйре пергеннер, кым тарганныар, кым маşинис poop, кым суқ sordurukcularь poop, кым темір орук strelkazyнга—şak мынсаар азыдај пергеннер.

Poroşinski-пйле Smolenskinin аразында орукка Zaslonoф podunuң kizilerin тургузуп алган. Otrjat көvyдеп өзе перген. Ооң kizizi мырыңај cys cede перген—maşinisciler, targannar, хөмырзылер, strelkacьлар, tuduşturukcular teeş,—ол cys kiziler Poroşinski-пйле Smolenskinin аразынга transport азыын кандық пйр хөмceг-пйле şiitpirlep турганныар. Ынсаарга Zaslonoф podunuң kyzyn көргеş, аңаа неместер ideгep турар тур теерзин пйлип алгаş, ам egeleer өј cedip kelgenin көргеş, Zaslono-

noŭ polza, pır kattap corukka coraaş cedip kelgeş, Sevaga sugaalaan:

— Am kыгылдыр шаар kiripteellner!..

3.

Ol-la tıne Сева uqвазь Rodnikova-ce corupkan. Oorttan şoodajda kartoska arazьnğa tol sup algaş ekkelgen. Zaslonoŭ Сева-pile хөмыр skladyнğa aзыdap turgan Ilijanьн pazьnyнğa tavarзыp uzoraşkan. Ilija pazьnyньн taştьnda ergin kырынğa, iji şak iştinde cybe көгyp олурган. Ынсаарга Zaslonoŭ yreqdeer talazь-pile ertken ajnьн turguzunda тьрынај хензиqьнај cyylderinge cedir podap aзыdap kaan cyulynьн pygy-le sistemin Sevaga telgerengeji-pile tajьлырлар pergen Сева, onu aazok kicceengejlil-pile, konuqь magadap тьннар олурган. Сева inzenerni kajgar көгyp олурган. Podap көөрге, Zaslonoŭtuң cedir podavaan ijik-pe, aзы eskerbejin erttiripken хире хензиq-таа cybezi cok ьşkaş sagьндырган. Zaslonoŭ, pygy-le cybeni şuptuzun paaş purunгаар таарьştьr podap алган,— kizilerniң arazьnda харьlзаазьнтаа, toldu тамceştьратьньн arga-evin-таа, yreqdeldi кьлытьньн argazьнтаа. Yreqdel кьлыр tugajьнда Zaslonoŭtuң sistemin

paaştaj podap kœerge — otrjattъn sorulgaзь kolduu-ida cyq-le parovostar yreǵdeeri poop — cangъs cybeze uqlanъ pergen ыъ-kaş poop turgan. Ыncalza-taa podunun planarъn Севанын murnunga Zaslonoф ulam-na todargajъ-pile tajылырлаан tudum-na, am pottandъrar sorulgalarnың tugajъn ханызъ-pile sanap podaанъ, olarnың cyзун-paазъn pajdaldыъ ulam todargajъ-pile kœsty-gylep keep turgan.

— Pildiң-pe, Сева,—teeş, Zaslonoф cu-gaalap turgan:—кыдыра хœdelip polvas uzurluǵ-pls. Temir oruktuң sostavъn yreeri—ol cetpes tur: yrelgenin cajladъp kaapkaş, sostavtarnъ coruda peer polgaj. Pir parovostu œrttedip kaаръ—ol cetpes: nemester oon œske parovostarnъ paza тър алырлар. Temir oruk űimceeşkinin cangъs хун toktaadъp saadadърь—ol cetpes; pir, iji хongaş, paza-la kattap corup turar ар-паар. Temir oruk sostavtarnъn yзык cokka polgaş metottuu-pile cok кыыр хerek. Pa-rovostarnъ pœlyk-pœlyk кыдыр—on-onu-pile yreǵdeer хerek. Nemester kizilerin pol-gaş cyukterin тазыqlap űыдавазъn teeş, temir oruktarnың űimceeşkinin хynnyң pu-daǵdap yreer хerek. Po pygy corudulga-larnъ кыыр pottandъrarda, pisterni nemes-

ter paaštajgь-taa, on tugaargь-taa operas-targa tudup ar ŧьdavas kьldьr ŧak ьncaar xөdelir xerek.

Сувени сазы тужукаа кьльгьнц раж-дальн, угедеер аргаларныц хөј јанзь хе-вирлерн, угедеер сөрүктү ангь-ангь сер-лерге, ангь-ангь кизилернц холдарь-pile кьльгь херек тер сувени Севага Заслоноф каттар-каттар сугаалар перип олурган. Оон соонда Заслоноф полза, хередеге киире-де, немesterni ка адатрајьн азыqlар полур ŧак ьндьql миналарнь кансаар кьльгьн Сева-pile Ијјага ајттър өөредип каан.

— Көрдүңөр-рө, тьгьңај рөдуун суве-тур,—тееш, Заслоноф পেлеткер каан минань stol кьльгьга аргарьр сальр:—азьлдаарь сер-ле соксаал cok полдур-іјин--тееш, улам-сылаан:—Pir евес тугујлар решотказыньн адаан-се кیره перзе —тугујларнь каза пуза теvидер. Pir евес паровостуң от ottular се-риниң іштин-се кیره перзе—ону паза каза-теpsipter. Ol іји суылдерниң кајьзь-таа пол-ганда—паровос ŧимцевестер туруптар пол-гај, ьнсаарга вагоннар полза, паровос cok-та соруп ŧьdavазь пildingir-ле полгај. ьн-дьqlньн төleezinde, pir евес мина паровос ŧимсер соруп турда каза тер ynze ekki полур тур. Оон темір орук арда туруптар,

ьнаар ортта ьнаар өске паровос корудар
арраар полгај, көөрынге суу роор,—ук
орук он, он реş şaktарда, оон тендеерге
харьп рудун хонукта азылдавајьп раар.
Кандьџ ьшкаş tur, ce?

Бндьџ јанзь-pile азы егеleen. Minalar
suurdan—хөмыр-таş skladyн-ce, sklattardan
—parovostарда рottарьпнџ kizilleriniң хо-
лun-ce tamcьp corup турган. Caza-teviişkin-
ner, minalar parovostарнџ ot саль cerlerin-
ge хуннуң-ne तिңmirep, olарнџ уrep турup
pergen. Бндьџ јанзь perttinip kalган paro-
vostar parovos ergeleer cerge cedip kee-
ge, Zaslonoф am канcaар роор teeş, хо-
дагьп суџ-le caјьp каар турган. Camдык
хунnerde мун-ne ајьп polвајьп-taa раар
turgulaan-na. Бнcaлза-taa ооң таartтазьнда
уş, төрт, харьп camдыкта реş-taa parovo-
star sandan yngylep каль турган. Zaslonoф
şevke cedip kelgeş, şьngьзь-pile carвьт-
тьпьp cugaalaар:

— Teergi şef, pir eves slerniң şaqdaa-
ларьңар хемceџ алbas polза, ро partizan-
nar meeң parovostarьmnь şuptuzun san-
dan yndyryp kaaptar tep paардылар. Мын-
cap-la турар cybe polза, men азылдаp şьда-
vas men. Am хиреде agar kogaraldарнџ
septelge-pile tuџlap турар tur-plis, ьнаarga

сувениң рајдаһь moon сонгаар-таа тьнсар туруп перзе,—темир орук азыдавастар туруптар аппаар тур.

Ҷеф Заслоновтуң сугаазьн тьңнаар тура сок турган.—Сlernиң паровостарьнар сүл ьнсаҶ!—теp кьҶкьргьлаар.—Пир евес паровос ергелеер cernиң иҶtinge полза, Ҷуптузуттаа пуступ-кастьр тургајлар-ла, хатаан евес. Ынсаарга олар орукка согааҶ пуступ саҶтар турар ьҶкаҶ-сүл! Ол cogum суу теp сувел, ону слер пилп тур слер-пе! ТоктааҶкьн, сьр-льҶкьн тур. Мени Ҷериқ командьлальндан ат кьлр теp тур, пис оларньң суугун узык-тедирп турар тур-пис.

Заслоноф, Ҷевтиң конкуттунганьн хун-дыткелдii-пиле тьңнар, казььдаан кизи поор раазьн сајгагылар каар олурган. Заслоновка ам-таа карадавајьн турганнар. Сөөлгы ији неделдерде, паровостарньң от оттүлар серлеринге каза-тевиҶкinner поор егеleen-инден peer Заслоноф паровос ергелеер cernиң теvisкееринден саңьс-таа каттар ьгар унмеен, саңьга кандьқ пир немес кизи турваанда саңьс-таа паровоска сақдар cookшүлаваан, тараганнар саңьга токтаар-таа көрвеен, орус маҶинисцилер-пиле удур-тедир көрзүп сугаалазьр-таа көрвеен. Неместер Заслоновка карадавајьн турганнар,

ьncalza-taa cyuden cyu poluru magat-cok teeş, nemester Zaslonovtu ьзыртты кедер, cangьs minutta-taa oon karak salvajьn turgannar. Ol eң-ne харььssalgalyq yje turgan polgaş ol şylgaldanь ьjaap-la şьdar yner херектиq turgan. Karadaaşкьnnьң хөlegezi-taa көsty perze, pygy херек пустup tyzer turgan. Cewa kyussedir cyulderniң tugajьnda eң todargajь-pile surgadyр алган төleede, podu tuskaj хөdelip şьdartyр turgan.

Zaslonovtuң maşiniscileri, paaştajьgь ajda pezen parovostarnь cьskaaldan yndyrgenner. Ыncaar орtta, Poroşinskiñiң kudumcularьнга, ol cerniң partizannarьnnьң udurttukczun тыр tutkannarga peş muң marka polgaş pir алдын şak şannal peer tep pizigileen carlaldar көзыlgylep kelgen.

— Araj eweeş tur,—tep onu nomcaaş, Zaslonoф ьncap podangьlar,—men olarga oon artтык yneliқ polur poor men—tep kaan.

Nemester uluq-uluq porvak хөмыртаştarnь, olarnьң iştinde minalar par poor teeş. puza şaap turup pergenner. Ыncalza-taa parovos ergeleer cerniң azydakcьларьnnьң kadajларь minalarnь gestapovcular

xolu-pile tutsa-taa, pildirves ertle peer kыдыр кыльр өөrenti pergenner.

Бнсаp turda, nemesterge өске janzь-ның таарьмса cok cyuly paza egeleen. Partizannar хөj janzьның argalarьның sistemin xereqler turup pergenner. Maşinis-ciler, parovostuң kolduq maşinalarьн tooştaldьr тоцурup egeleen. Ooң soonda partizannar temir oruktarьн şugumun polgaş ooң maңnazьr uun ajьtr strelkalarьн-ce parovostan suq pylgьrtьp tooştaldьrьp turup pergen. Oruktu uluq arzagar tooştar tuqlaj ap, oon yzyn temir oruk sostavtarь şugumundan andarьp turup pergen. Pir kat-tap orukka corup organ yş parovostar kajt-tykkan uu-pile хазьь talazьн-ce cuqlu per-geş, өске yş parovostarьн paza paza tavart-ьp kaapta pergen. Ooң soonda agaardan vombalaaşкьн poop turda, iji parovostar or-uktuң eer ceringe coraaş andarьp parьp ty-zьp, uk eekteldi sandan yndьr yrep kaap-ta pergen. Oon cap-caa septelgeden yngen kujaktyq parovostuң ot salьr ceringe mina cazьlgaş, paza yreqler kaapkan. Onza yreqlerdeşkin nemes şeriqler tazьqlap ap coraan pir temir orukka polgan. Uk caza-tevişkin pedik kьrьnda eer cerge polgan. Bncaarda temir oruk kadьr cerler andar-

льр паткаш, парк pyгы вагоннар суур-
луп калгълаан. Орта өлгөннениң сапъ уш
сус, палылатканның сапъ пазала ына
хире полган.

Порошинскиге суу-ле партизанныр тиле
тударының азын кылыр-пиле гестаповчу-
ларының улуу пөлуу cedip kelgen. Партизан-
нарының командирин тыркан кизиге шаңналы
iji kattap ulgattырганныр он муң марка
пoldurgan. Nemester cyny-taa кансап тур-
за, оозу шупту хей полган, cyге тизе, Зас-
лоновтун системиниң кызы сазыт curumну
ен шыгыр tudарында, аргазының сузын-па-
зын хевирлиинде, согушкуннарының хер-
хенерттен полурунда турган. Заслоновтун
азы корудулгазының ижи тугаар аянда па-
ровос сеpteer cerge yrelgen алдан уш пар-
востар киргилеен. Оон ангыда тыкка хей
темир орук sostavтарын, суу сordurar cer-
lerni, strelkalарын, жанзы-пыры mexанизм-
нени пuzup yreqdeen.

4.

Порошинскинин темир орук пeldiringe
советтиң вомвассъ uzар-xemeleri uzudup
keep турар appargan. Олар тыне uzudup
keep турган полгаш оларының korguncуу

зогуушкуннаръ cerni sirinejindir caza tep, oon moon ertterni calbьbьstandьbьp turgulaan. Zaslonoф, xolga tudup coruur fonar-cьgaštarnь suugularньп polgaš suq kudar cerlerniң xoorzalarьпньп ištin-ce cazyra suk-kular каарьп тузааган—ol uzudukcularга темдек полур турган. Олар cerden көзыл-ves, ьпсаарга узар-хемениң ŗturmnarьпга ol cьbьk adьbь tabaa ьškaš көстыр.

Темір орук пелдин-це советтин узар-хемелери cookшлар kel cьdarьп medee-leen. Темги cьbьtkь medee ol хун pir-le tugaar азылдаар узурлуq турган. Zaslonoф тувьreezin medeezi polu peeri pilek-le pir nemes ofitser-pile polgaš камгалал ŗaқdaa-larьпньп targazь-pile кадь cer pazьп ištin-ce kire pergen. Орта Zaslonoф vombalaaš-кьп тоозулгузе cedir олурган. Оон темги ofitserler-pile olar taštьgaa ьнур kelgeš көөрге, канcaar-таа азок korguncuq ьreq-deeškin polгань көстыр турган: cьbьtkь-pile medeeleeškinniң тynneli ol tur. Таart-tazьнда Zaslonoftu tudup algannar.

Ol polza, kelgen gestapovcular otrja-dьпньп targazьпга Zaslonoftu ses kattap apparьp тургань ol tur. Gestapovcular-пньп ol targazь ideget Zaslonoftu көрген toraan-na аңаа ьнакшьвајьп pargan, Zas-

lonovtu yreqleldin puruudaksъъ teerin saзырагън oraldaşpaјън turgan. Ыncalza-taa uk gestarovcularda көргyzer todargaj parьmdaa cok turgan, Ыncaarga Zaslonoф podun koncuq oozum polgaş kadьq tutunup turgan.

Ыncap turбуze pîr-le kizi сьръткъ-pile medee perip turganьн pilip kaаркаş, сөq-lej каавьткан. Gestarovcu ideget Zaslonoвtu kalcaаль-pile куştep кьşkьга pergen.

Uk ideget eleen yr algь-кьşkьзьн төр, разьн iştinge Ынај-peer маңнар turgan, oon adактьн сөөlyнде Zaslonoвtu кьтсь-pile oraашьт хар egelej pergen. Ыncaar ортта inzener xolun көдыргеş, cugaalaan:— Tokтааңар! Meni uzar-xemelerge medee perip turgan tep karadap tur sler-pe? Men kamgalal şaqdaalarьньн targазь-pile kadь cer разьн iştinge olurdum cor.

Ofitser, kamgalal targазьн кьjгьрттьр ekelgeş ajttьrarga, oozu Zaslonoф-pile kadь olurganьн saat cokka paдьткаp cugaalaan. Orтта ofitser koncuq-la таарьşpaan, Ыncalza-taa soksap tomaарaj pergen.

— Puruuluq poldum, teergi Zaslonoф,— am caa polgan coruktu uttur каавьдьр кө-руңер—теp ofitser Ыnca teen.

Ыңсаңаş ofitser тығыңај өске суве
сугаалај перген. Заслоноф—совет инзенир
кизи тур. По кизи азысьһнар-пйле өңныкте-
зир, олардан хөј сувени пйлип ар полур,
ылаңгыја ол уреқдел кыльр турар пөлюқле-
диң төву кайда турарып пйлип ар полур ки-
зи тур теп ofitser подангаş, сугаалаан: -
Мында хөј отрјаттар хөделип соруп турар
теерзин полгаş оларны пйр-ле төп чери удурт-
туп турарып пйлип тур мен,—пйске ону иле-
редип тыр периңер, ыңсаар ползуңарза слер-
ни Герман-се сорудуптар-пйс, ортта паргаş,
хундыледип јамыладыр слер, слерге акша-
мөңгунны-таа пйер пйс, слерниң подуңарга
таарзыр албан тузаалды-таа пйер-пйс...

Ofitser по тугајында тыкка ур сугаалап
келген, Заслоноф—поданыр көрејин. Азы-
сьһнар менее пузыревејин турарлар. Оон
көруп туруп, суве полур полвазып пайај
көруп көрејин. Кааş хонгаş сугаалаар мен,
озал сок келгеş, сугаалаар мен—тигйлен.

— Сок-сок, теерги Заслоноф—тееш, ofit-
ser инзенир-се көруп, кургамзырадыр кат-
тыргаş, оон сугаалаан:—мен слерни хун-
пурыде көрыксер тур мен, хағып, по хун
ййик-пе, азы таартта кандық пйр суведен
пйлип ар, менее тыңнатсыңарза-сыл. Менее
слер хуннуң-не кееп турарыңарны тйледим,

cizeeleerge: erttenginiñ 9 şaktan tos tørtten peştiñ arazında... Ыjaap-la şak ol өjde keep turarыңарнь tiledim. Tadagalzabas poor sler-aa?

Ol polza, tileq eves, харьп tuzaal turgan, ыңcangaş Zaslonoф ыттавайьп-taa mögejip jozulap kaan. Zaslonoф kudumcu-ce yne pergeş, хазьызында pir kizi көрып kaan, ol kizi yrgylcy oоң soondan ederip, хунzedir сьдыр kalvajьп pyduy syryştyr corup kelgen. Iijань tamcьştyr Zaslonoф Севань cunar-pazyңga kezee cedip keerin söqletken. Temgi şpion, inzenerni cunar-pazyңga cedir edergen. Zaslonoф suq şьььraazyңga Сева-pile tujukkaa cugaalazyр turgan. Oon Zaslonoф eziniñ ak coldak tonun kedip algaş, аңaa podunuñ kara şinelin artтырьр kaарkaş, moјunduruun көдыre тырттыңgaş, podun istep coraan şpiondan adьлыр coruj pargan.

Oon yş хonganda Сева polgaş maşinisciler Aleksejef, Mixail, Poroşinskiden on peş kilometr cerde pir көdee suurga Zaslonoф-pile uzurazь peerde, Сева parovos ergeleer cerniñ eziinge turgan carlaldь ekkelgen. Ыnda polza, Zaslonoftuñ paazyңga nemester on peş muñ marka peer pis tizip turgannar.

Хун херелиниң кылацпаазь шыгај агьц-пың puduktарының pyryleriniң arazynda тьдыктары өттыг kizilerniң surumaldьој рө-lyуның кьрып тургаар сајыппаныр турган. Олар polza, moјunduruktарында шерiq тем-дектерliq polгаş темдектери cok-taa nogaan өңnyој шерiq хөјлеңнерliq, cuga pьlгаар cy-Byrлерliq, soldat şinelдерin taraaccьн хептер-gileştir ede pьşkaş таарар каан coldak хөрек-teeşтерliq, хөвөң салган cyByрлерliq polгаş рөsten кьлган cuga хөјлеңнерliq coraаннар. Кьзыгаар шерiлиниң nogaan хаазььој рөггyn ketken kizi, төş кьрында sandajланьр ал-ган олурган. Оl kizi podунуң хөөрезip олурган өөрвн uгааньој, тоzur кара-кара карактарь-pile teeskindir көгyp, оларның cугаазьн kicceengejlii-pile тьднар олур-ган. Ulus şuptuzu cугаalap каартарга, ol kizi турup kelgen. Oон podu coldak ха-таатть хөреkteeştir, хонcuzун сарьпктарь-ның iştirin-ce tyre sup алган cyByрlyој, eгin-nerinde paза kurlарьој. Solагај talakkь хазьььында хөт сумка, оң talakkь pьк-тында ulуој ьjaş хьппьој mauzer роо аз-тыньр тургулаан.

—Бнсагаş, şuptu pildingir ыşказы,—
 teeş, ol kizi paза ulамсылап сугаалаан.—
 Soguuşkun хер-хенерттен полгаş pir-tem-
 niq полур полза, херек суq-ле Ынаарда
 cediіşkinniq полур. Ында камгалал шырак
 cer полгај, Ындыqның узурунда, шоş-таа
 изиргениq-ле полур евес-ре. Ынсаза-таа Са-
 ша теerge, изиргениq шоşка саңсыгыр кал-
 ган кизи полгај,—teeş, Ыжашта celenip ал-
 ган турган аныак партизан-це сымсады
 көргеş,—аңаа идегер полур—teen.—Ең-не
 сугула суве полза, өзе первес кыдыр,
 sklattарны еkkidir-ле өрттеди евес-ре...

Zaslonoф, Poroşinskiden coruurda ol
 cerin şuut каавыткаş парваан: yreqдеер
 азыды таştындан паза corудуп турган пол-
 гаş олар ол паровос сеpteер cerден yнyp
 corаан соонда, Zaslonoftuң арга-арыq иш-
 tin-це corуј парган кизилери паза алдан пеş
 паровостарны пуза-теviskileen полгаş евеёş
 евес темир орук еşelonнарын şugumундан
 аңдарыр tyзыргыleen. Ынаарга Zaslonoф,
 Poroşinskiden yнyp corуткаş, podunuң
 curttunuң şeleen ызым şeilderiniң, ар-
 галарының иştin-це талыыр кире перген,
 ооң муңуңга хөdeliriniң алгыq telgem
 аргалары азытыңган, ооң podун толгандыр
 он-он муң pir curttуqlары турган, ам

xostuq şöleent-pile xödelip polur appar-
gan, cyge teerge, am nemesterniñ kedek-
cileri, oñ paskan izin syryştyr tim-
zettinip coruur cybe cok appargannar
töleede. Ёncangaş Zaslonoф cook кавьзын-
да суurlарнын тараассынар-pile хагыз-
зын ulam kalbartkan polgaş kozazynda
partizan otrjattar-pile хань холваань tok-
таадьр алган, podunuñ otrjattarынн кизи-
lerin сър, olарн surgар kizizidip turgan.

Partizannың arga-арық ішtinge амьдъ-
ралып Zaslonoф-pile кадь оñ cook өңпук-
тери polgaş ештери pаzа хиваазьр турган-
нар: оñ komissарь polgaş ең-не cook ту-
залаксьзь, murunda nam азыдаксьзь со-
раан Ljаvon, Anatolij, Petr, Saşa, Solov-
jof, Kado, Aleksej, Mixail, Fomic, Volodja.
Zaslonoф olарнн тuzalamсьзь-pile nemes-
terniñ polis kezekteringe, şaazyлаар otrjat-
tarыга uдуr kam-xаjьra cok temisseldi со-
rudup turgan. Partizannар cybe cаzа-теp-
siriniñ, temir орук ешelonнар аңдарьp yree-
riniñ, өrttedip хујуктаарынн сагыга cer-
лерinge, komendaturларыга, transportta-
рыга, ciңneringe, sklattарыга polgaş кь-
вар-суyl азаар kadagalaар cerлерinge хал-
даарынн coruktарып kalваа-pile куштуқ
organizastар turgannар.

Zaslonovtuñ at-aldarы pygy okrukka tinmitteli pergen. Ooñ adы cyq-le partizannarның arazynga еves, харып рара kalvak taraaccып massalарның arazynga pezin ынакшыдық polu pergen. Partizannar Zaslonovtu Kostja akkыvыs tep, taraaccыпnar—Konstantin Sergejevicivis tep adap turgannar.

Konstantin Sergejeviciniñ corutkan kizileri kódee suurga kóstyp kelgen-teq polzala, olarga talgan, xleep, ys sarzaq, taraa-pыdaa teen ыскаш cyulderni cyk-cykten ekkeer turgan. Partizannar cyq le eñ sugula cyulderni ap turgannar. Olарны Zaslonof ыncaar surgap kaan, suurlardan cempер алыр teeş corutkan kizileringe ooñ podu „cyq-le eñ sugula cyulderni алыр“ tep сағыр turgan.

Podunuñ otrjadының komandirlerine polgaş tajыпсыларыnga Zaslonof olарның төreen adазь appargan. Podunuñ сағыргазыnga хөј cыs kizilerni kattыştırыр алгаş, Zaslonof pөdyyn, сағыş covangыр polgaş cазьk kizi хевеер артыр turgan. Partizannar Zaslonovtu udurttukcuzu-taa кыдыр, eñ cook өңnyy-taa кыдыр podap turgannar. Ыncalza-taa Zaslonof шыңгыь kizi turgan. Podunuñ pergen tuzaaldарын sugaa

cokka kyuussedirin yrgylcy negeer, sagyl-ga-curum tutpas, ee-xarъьssalga cok, organizastыq eves coruktarnъ kœer хœnny cok turgan.

Pir kezee Saša taalga kyuussedip corrupkan, oozu corruptarъ pilek-le Zaslonoф araј podattыna pergen,—ol koncuq aјыldыq operas poop turgan tur. Kandыq pir ыrdan ыrlap kœrzyŋerze, ale Zenka—ter, podunuq tuzalakcъзь Evgenij Korzenјaga ыnsa ter cugaalaan, Zenka teerge, komandiriniŋ canьndan canъьs pazьm-taa ыravas, on cedi xarъьq, ŋovaazъ syrgeј ool cyvetur. Zenka, Zaslonoвka koncuq cook, aŋaa podun pœrdingen turgan polgaŋ pir eves амь-тъньн pœer-taa appargan polza, komandiriniŋ paaŋtajъь aјttъьŋkънь-pile-le peeringe pelen turgan. Zenka ekki ыrlaar turgan, pedik polgaŋ œeryŋkylyq yn-pile ыrlaar, melodilerni koncuq tyrgen toktaadъ ŋaar aлы, ыlangъja kinolarda ыrlarnъ koncuq sonuurgaar turgan:—Men parti-zannavas uzurluq kizi tur men iјin, akkъm Kostja ter paaŋtaktangъlaar.—Moskvaga paъp Uluq teatъrga ыrlap turgan polzumza-aar... Tajьn toostu peerge—Kozlovskij-pile margыldaа kылы cyve... tigileer.

Zenka ulustun „Бандай пана“ тер ырыл
ырай перген, ону „Удуј перем cestekke-
jim“ тер egeleen, ыңсалза-таа Zaslonoф pa-
гај тыңар турган, toraan-na uluzun ыу-
tuzun ududup сытыргылар каан. Podu, uduј
pergen lagerni teskindir кылаштар, podu-
nuң ынак ырызын ылагылар каар разыр
турган:

Portta saadam, uјgum kelbeјin tur,
Po хун Moskvam-ce сагаа ризидим.
Брак, yrde көрween најыссылал,
Ынак Moskvamнь сактыр ризидим...

Ол ырызының суу-le саңгыс купледин
пилі, ыңсаңгаş оозун елен таркылар ы-
лааş-ла, сыгыр каар, оон рара ырай ре-
рир соруп турган. Podu ol тыне тырыңај
удуваан, оон хараазы-pile тазының sklat-
тарына халдааşкын кылыр согааş саа kel-
gen Saşаның eзи Andreјge кытны-таа тур-
нај узураşкан. Andreјni оваарымсалы-ри-
ле көрүр соруј, оон курунда Saşаның pi-
tolet роозу астына перген турганын көре
тырттыр каан.—Cugaala, ыуtuzun cugaala,
ыуtuzun cugaala, тыннар тур сен-ре, ыу-
tuzun...—тер Andreј-ce cugaalar турган.
Andreј илеткер турда-ла, оон арны-це хо-
мудан карактары-pile кайгар турган, оон

paazın xolunga sırtıandır tongaja pergeş, ыqlар радьгьркан. Ындьқ сувени партизан-пар казан-таа көгвееннер, ыскалза-таа пот-тагьльң командирі--консуқ ынак кизизин ышкьпыркан теерзин олар җилп турганаар.

— Ам кансаар теер роог, аккым кос-тја, - тајьн ышказы... -тер Andrej ыска-тен.

— Суузе? Ije-ije... тајьн хагьн. Peer тыңнам, Platonьс. оoldarga паргаş, оларнь оозуктуруп каар көр. Otrjattың команди-ринге Saşa Solovjovтун ең соок ези -An-drejни томужлааньнь сугаалар пер. Оон турген еер седип кел.

Kezeelikteј eep sedip kelgen. Zaslono-f тајьнсыларньң рајдалыньң, sklatka хал-даашкы кылганьньң todargajыньң tugaj-ында җирде-җиреө сокка ајтыгьр туруп пер-ген. Ыскарга Solovjevтин кансаан өлге-ниниң tugajың Platonьс todargajлар сугаа-лај peerge, Zaslonoвтун агьн шырајь ол то-раан-на өскелени хона пергеş. ол сугаань консуқ мунгаргај рајдалдық тыңнар олур-ган.

6.

Rogacki тер суурнун соогунда агьқ иштеңге Zaslonoвтун otrjattарыньң җирезин

nemester cыt тытта каавыткаш, ol арық-се кыштерин октаp туруп пергеннер. Zaslonoф арық иштин-се улам-на ханылар кирер теп шитпирлеп алган.

Bncalza-taa ооң ерттенінде nemester partizannарның soon алы сьдыр калважын сырыстыр corup orарь pildingен. Tajзын шагда-ла уш divizi шеріқ тыттыр еккер, ооң-pile кадь yger-poolарны, minomjottарны, tankаларны pаза сөөрттыр еккер алган. Temir-oruktуң шугумунга куяктық темір оруктар corupturgан. Ol pygy кыштер, Zaslonoвтун кол otrjadь уш cыs хире кизи-се polгаш ооң козанында otrjattар-се, pаза olардан шoolуқ брак еbes cerge суurlапыр турган өске pir пөлык-се шимcep corup-kannар.

Radioccu Asja rasijazын (radio stanzь-зын) am cap-caa cыraa адаанга салгаш, ооң antenазын шиви кырынга шөжур алган toraan-na өске cerлер pile харылааны tudup egelej перген. Toraan-na Moskvadan tamcьдылга тынналь хонур kelgen. Asja онu тыннааш, кулакка кедерлерин ушта соп кааркаш, Zaslonoф-се пар шаа-pile cyгырыр-ле каан. Zaslonoф төңмеенин кырында, nemesterден хунаар алган curt curuu cada каар алган, komандирлери-pile кадь олурган.

— Аккым Костја, — тер Асја алърган, —
Slerni Lenin Ordeni-pile şannaan tur, ol
tugajьnda carlıkъ car-caa men podum-pi-
le тындадым...

Kostjanь orden-pile şannaan tugajьnda
medee pygy otrjattarga ol-la toraan capъ
xona pergen, caalazьp turda-la, Zaslونovka
rajьgn cediret, oоң xolun tudar, kuspak-
tazьp oşkaar teeş, oоң өөry pol-la cygyr-
зур keep turgan.

Tulcuuşkun aar-perge turgan. Zaslонof
janzь-pygy manevrler, optuq kazar arga-
larnь xereqler, kol kyşty tuqlaarynь,н,
tajьnь saadadьp tudarynь otrjattaryn
artьpьp kaaş, kol kyzy-pile atkaarlap tur-
gan. Ыncap coraaş, nemesterni megelep,
olardan ьrap adьpьp алган. Partizannar
taaş-şimeep cogu-pile, tujukkaa arga-aryq
iştin-ce kirip corup turgan.

Ыncap coruj pargannar. Uluq тыştаны-
га кылган Ulus toraan-na udugulaj per-
gen. A Zaslонof teerge, ol aryq iştinге
turumnap turgan pygy partizan otrjattaryn-
nь kadь xөdelip tajьldazьpьnь planь
cogaadьp egelej pergen. Zaslонof kozazьn-
da turgan otrjattarga cede pergeş, olarnь
komandirleri pile cyvenic pajdalyн polgaş

tulcuuşkunun kandıq janзыьq роор ро-
lurun yr sugaalazьr azыldaan.

— Адьрам, еш Kostja, ро saazьnnь
nomcup korem,—ter kozazьnda pir parti-
zan otrjattarьnnь komandirleriniң pirezzi
sugaalaan.

Zaslonoф хьrvadan sargara pergen saa-
zьncьgaştь каза tudupkan. Ында parlar-
kaanь mьndьq polgan:

„Carlal. Partizannar paaştьңь Zaslono-
tu tiriqge ijik-pe, azь ɵlyqge cedirip ek-
kelgen kizige mьndьq şaңnaldar tьpsьr:
Germanda pir uluq yletpyr cerin oоң ɵn-
cyzy kыдыr mɵngezi-pile tьpsьr ijik-pe,
azь podunun aьksaan cyvezin peer. Та-
raaccьnnar pottarьnnь kyzeli-pile iji tap-
кьr uluq хемceqliq cer ар polur“.

* * *

Ertteninde nemester partizannarnь pa-
za kattap cьdbьrgap algaş, olarnьң kьrп-
ce paza la yş divizilerin oktaannar. Zaslono-
vunң ol. eң-ne aar-perge tulcuuşkunu
polgan. Zaslonoф cyq-le podunun otrjadьn
eves, харьп kozazьnda otrjattarьнь paza
udurtturunun uluq харььssalgazьn podun-
ga хyleenip алган. Ооң komandyalьnğa
şuptuzu iji muң хire kizel cьылган turgan.

Бнсазла-таа ооң пугу кыштери сарттык теер-
бек ышкаш пузееleeшkinge кире перген, ол
теербек шак келир tudum-на сьырль перип
полур хире пайдальды арпарган.

Iji muң kizi өлүмдүү кыында, kizi
пугузу сок кыдыгарыны кыында турган.
Po tugajь otrjattarnың komandirlerine
pildinip турган полгаш ол pudulgak arga
арыды рајонну екки пилir taraaccынар-
pile yzyk сокка сөвylezip, curt curuun
cys-cys kattap өөrenip ыавылар турган
pottарыны полkovotcuzun-ce olar idegel-
dii-pile көрүп турганнар.

Meңee 2 шак херек тур, ол ији шакты
ыяар-ла тыр алыр херек, ооң соонда пугу
сыве шүрү екки арпар, — төр Zaslonoф
ына төр сугаалааш, ооң пилs olарны keze
perip каaptар-пилs-teen.

Бнсаңгаш, ооң кол otrjadь, темги ији
шакты тыварыны таalgазын хыleenip алган.
Өске otrjattар талашты-pile ынаj-peer шим-
cep corup турда, Zaslonoвтуң otrjadь кол
soguushkunну podunga хыleenip алган.
Nemester olарның мурунда суq-le кааш
cys kizi парын пилвејин, ынаар-pottарыны
пугу-le massa кyzын okтap, olарны кыры-
ce муң-муң снарjattарны, миналарны, ook-
tарны... төр туруп пергеннер. Бнсазла-таа

partizannar ortta şьdazьp yngeş, cugula poop xereqlettinip turgan cugula iji şak-tyң sajn Zaslonoovka pergenner.

Ooң soonda, Zaslonoovtuң paaş purun-gaar podanьp tьpkan polgaş peletker kьl-gan pygy-le cyulderi polu pergen. Zaslonoof kaaş on kizilerni atkaarlaңar tep tuzaagan. Am-taa udurlanьp turar polza-taa, cьlca şaptьrgan polgaş sagьş-setkil talazьpile sandarap kudaraan kizilerniң arga coktuң kьrьndan kьlган sөөлgy atkaarlaaşkьnьp tep onu nemester ьncaar pilir kьdьr corudar uzurluq turgan atkaarlaaşkьnьp ol kaaş on kizi pottandьra pergen. Eweeş picce pөlyk kiziler, sьrьj arganьn işti-pile nemes araattannarnь ederttip algaş, murnuu cyk-ce corupkannar. Oon xerxeneritten şьrgaj aрьq eweeşter, aрьqньn arazьndan көк teer көstyp turar apparganьn nemester көрyp kaannar. Olarnьң mur-nunga ьjazь-taa cok ak хову көstyp kelgen, ol ховунuң ьndьnda aрьq kьdььnda partizannarnьң eң sөөлgy kizileri paraan-narь көstyp, aрьq-ce kirgilej pergenner. Ыncaarga nemester, poltarьньң yger-poolarь polgaş tankalarь ol şьrgaj aрьqнь ьndьq tyrgen erttip şьdavas polganь-pile cьdьp алган polza-taa, temgi ховунu cepsek tex-

nli cokka-la, oozun podanmajьn-taa parti-
zannarnьң soon-ce cygyrзyp kaannnar.

Ortta nemester am na Zaslonovtuң pe-
letker kaan kazar argalyq cyulynge keep
uzuraşkan. Caşтыньр сьдыр algaş tajьnnь
kedeerde eptiq şak ьндыq cerni Zaslonoф
yr tilep kelgen. Ooң ьндыq cerni тыр ал-
ьрынга cer arga-арьq curttuq kiziler tuza-
lazьр pergenner. Ыncangаш Zaslonoф eveeş
pölyk kizilerge atkaarlaңar ter taaskaş,
temgi ojbak alaakтын iji talazьнга koncuq
kyccylyq—kajь-taa cedi cys—ses cys
xire kizilerliq cuduruktarnь peletker
taaryştьrgan. Aзыttalьр kamgalanьr arьq
cok, aзыk cerge coraan nemesterge syrt-
tenciq polgaş kyştьq soguuşkun tavarьş-
kan. Pir muң peş cys aзыq vintovkalar
polgaş avtomattar, paза aldan pulemjottar
tajьnnьң cadaq-şeriqlerin ook-pile caq-
дыра pergen, nemester kezек kezee-pile
кьргьльр parьр тыşkylep, ol ojbak хову-
нуң noгаan көк oot sigeninин кььн pot-
tarьльнң рога-sarьq хeptiq sekteri-pile ko-
zurartь сьва аль pergenner. Partizannar
şьrgajlar, ьjaştar arazьndan tura хальşkь-
laaş, „Uraa“ tizip algyrзьр, atakalar хар
kiripkenner. Ыncaarda, ol şьrgaj arьqga
хyreeletken ojbak alaakka iji muң өlgen

gitlerziler cыtkылар калганыр. Оон немес-
тиң командьлары миннип кеерге суу роор, —
Zaslonof podunun otrjattarын рагьк-ла си-
диріқ сокка едерттир алгаş, ырап соруј пар-
ган полган.

Ро тулцуушкуннарның соонда, улуқ куş-
ты саныс серге төөннеştirип полвас суве
тур тер сувени Zaslonof pilip алган. Ын-
саныс podunun кизilerin улуқ евес otrjat-
tar кыдыр уskyleeş, оларның удурттurun yr-
gylcylevi-şaan, otrjat pyryzynyn хөделир
тајылдазьр rajonnarын ајыткылар перген. О
caa sistem, ооң мурнунда көстүр көрөөн
түндөлдө перген. Он-он серлерге өөрт
егеleen, каза-тевиşкinner тиңмиреп ле тур-
ган, тајзының орук харызаазының şugumu
yrelip турup перген...

Zaslonofun otrjadьның азы сорудул-
ганының рааштајгы өјунде сус ceden pa-
rovostar yreeni ам суқ-ле сувениң егеzi
полган. Zaslonof podunun таңзызынга,
temir oruktun şugumundan andарьр тызыр-
ген pezen eşelonнарның, өрттеткен полгаş
nemesterden хунаар алган он-он муң тоон
тарааларның, өлырткен хөј санның бурго-
mistrlerini, starzinalарның, polisterni, komen-
dantьларның, оларның аразында—Smolenski-
niң komendantьзы—şазылаксыларның пол-

kovniġin, əskerlikcilerni, şibişkinlerni pa-za nemej pizip alğan. Bncaarga Zaslono-
vtuñ kol corgaarlary cybezi cül teerge,
oñ otrjattaryndan, nemestiñ şeriniñ tiriq
küşterin—soldattaryn polgaş ofitserlerin
kыbr-xыdaanyñ sanь poop turgan: eñ-
ne şыңғыь polgaş petii kыды-pile alyrga,
Zaslonovtuñ partizannary on peş muñ aзыq
nemesterni cok kыlgan.

Pir muñ tos cys төrtten iji cыдыñ ky-
zynynde otrjattыñ komunistaryñ niitti
xuralыndan Konstantin Sergejevic Zaslono-
vту nam kezigynunge kiirip alğan.

7.

Ol suurga şuptu ulus Kostjany pilir tur-
gannar. Zaslonovtuñ kirveeni-taa, şajla-
vaany-taa, Zenka-pile polgaş ol razыңnar-
nyñ eeleri-pile kadь uduvajыn, ылак ылар-
ы ылазыь хөqlеşpeen-taa razыңnary ol
suurda parыk cok poop.

Ol suurdan pydyn cartтыk kilometr
cerde otrjattыñ ştavnyñ cer-razынь oorga-
lany pergen turgan. Onu Platonьsnyñ
curuun parыmdaalap, oñ udurttulgazy-
pile tudup algannar. Cer iştin-ce ханы kыдыь
kiir kaskaş olurtup kaan iji paganalar—

pezen xire kızı sızca peer savıt orunnar-
nın puttarı poor turgan. Paganalarnın
arazında tranşej—ongu kazır kaan. Oon
oorgazı poor turgan toora cuduktıñ sa-
gız şalazının kırınga parır ıstıge per-
gen turgan. Ol sagının canında suuguga
ot salır turgan.

Nemesternin şaazılaar, azı ana şeriq
kezekteri ol cerge köstır keerge, parti-
zannar suq-le ıncaarda ol cer razının
ıstin-ce azıtılır kirgilej peer turgannar.
Incaarga şöleen yjede—tajınca corudul-
galarnın arazında tıştanılgaızın suurga
parır erttirip turgannar.

Kostja akkıj ol tıne suurga xongan.
Razının eelerin takırzaştırvas töleede,
rıjeekkızı-le ıškaş, şala kırınga udır xon-
gan. Zaslonoj taartızında koncuq erte
ottır kelgen, tıra xalaaş, tözenip xongan
savaın pöle tudır algaş, kazaı ıstin-ce kıir
oktarkan. Razının xerezen eezi suugu
canında şımcer turgan polgaş oorttan ca-
rıızır gan xleeptin cıdı keep turgan.—To-
raan ezipter men, Konstantin Sergejevic, —
ter temgi kadaı cugaalaaş, telgem polgaş
cazık kıdıır kattırır kaan.

Xaalga halır teen soonda, razın ıstin-
ce uluq şırıraa koncuq partizan kıre xa-

льр келген. Агьн шыражыньд судамзыргажь-
таа сыргеј. Кадьд соокка ол кизиниң саак-
тарь көгергилеј перген. Сандај саынга
калгыр cedip келгеş, олурup алган.

— Пагај-ijin, Костја, frister ро таңлы
atsь мені сыгуп кeldiler, meен putтарьт
мырьдај coruttunmastaan, арај роорда ce-
dip keldim, ол аалылар маңаа cedip келir-
ler роор теп sestirim консуд-ijin... теп
partizan ьнца teen.

Ынcaлза-таа Zaslonoф ол partizannyд cu-
гаазьн тыңнаваан-таа. Харьн toraan-na оон
сарьктарьн ушту перген. Көөрге, put-
тарь агаргылар калган, пир pudunuң ији са-
лааларь мырьдај карара пергилеен полган.
Şьнар-ла seen хереен рајьрилда евес кизи
тур сен, шуут cугаалаажьн өңнуум, Кор-
зик—теп Zaslonoф ьнца teen.

— Аккьт Костја,—теп мун partizan
tiler ьнца teeş, —meен тугажьтнь подаар-
ьданы sokсар көруңер, nemester cetkiler
keliri magat cok-ла полгај, moon coruј
paгыр көруңер... teen.

Ынcaarga Костја, козазьнда разьнга
хонган Ljavoн, Platonьс olar-ce Ženkanь
corudu кааркаş, Korzikтин узуј перген
putтарьн тыгвур egeleen полгаş пир-ле ус
ьшкаş cyве-pile caар каан, оон podu-

nuң sаррѣктарып узулгаş, pudunuң oraaş-
кыпнарып caskaş, сооп сунден аргѣр кы-
ган сорзатар уктарып ушта тырттыр екkel-
ген. ОI уктарып Корзиктиң pudunga кон-
суқ оваарытсаық кедирip kaaş, podu idik-
терip tagып кедip алган. ОI өjde Platonьс
cedip kelgen.

— Ekkii, ştap targazy,—teeş Zaslonoф
уламсылаан:—Korzik pis-ce aалсылар kel
cor tidir. Хөdelip көrem, ce, tyrgeni-pile.
Хатык аарық полгаş палықланган улустар-
ны, patronnuқ хаарзактарып, paza eetti cer-
pazyң-ce po toraan сөөрттыр appardyлар.
Am хirezinde Сысовка суур-ce şөjlyр cor-
utkan арықсыгаşка полгаş Ivanovka суур-
ce corutkan orukka dozorlardan тургу-
суплар каар. Ivanovканың talazyңдан kelbes-
le poorлар, ыncalza-taa kiziden тургузуп
кааза екки тур.

Korzikти ştap targazy pazyңдан yндырур
appargaş, partizannarga согуур тузаалдарып
talaşтыр-pile pergilevi-şaan, аарық улустарны
şанак кырынга paza-la ындық tyrgeni-pile
олурткылааş, patronnuқ хаарзактарып, paza
eetti cydyrgylej шаар алгаş, partizannарның
турлаан-ce сөөрттыр appargан. Zaslonoф,
Lјavon, Zenka олар-pile кады суурнуң улу-
зун сыј pergenner.

Ol Ысар турда, Сысовканың агында poolaaşкынар тинмirep yngen. Ol тыне суурга хонгулаан узен хире партизанныр, Заслоноф, Лјавон, Зенка оларның сапынга шақда-ла сьоҕль хонуп келген турганныр.

— Ештер, шақ өрттектиқ тур. Pistin аарық улустарыбыс турлаққа cetkizege cedir nemesterni portta saadadyр tudar xerek—ter Zaslonoф Ысаа teen.

Partizannyr tereң ханы аар-аар кыдыр сара пасры-шаан, погаа шөлын таварты Сысовканың агыны-се маңпазыр соруп кааннар. Zaslonoф, ооң сапынга арттыр калгылаан төрт партизаннырга кандық бир тузаал peer teeş ортта picce toktaaj pergen. Ol arazyнда Ivanovka суурның талазында хаяа poolaaşкынар тыңналыр, ооң soon тары автоматтарыны еелсеқleri соок агаарга тазыргайны-ла pergen.—Меең соом-pile—ter Zaslonoф алгыра каавыткаш, маузерин сажы-шаан, Ivanovka-се уқлаан орук-се халырта-ла pergen. Ol маңнар пар сьдырда, utkuştur аныак партизан салыр cedip kелген—Аккым Kostja, мында nemes тыкка хөј тур, ији cys хире kizl... куш-ле тур...

— А сен корга пердиң-пе, Ысааш?—ter Zaslonoф каттыра каавытса-таа, ол-ла toraan paza kattap шыңгырай хона pergen. Ооң-

pile kadь Zenka polgaş peş partizannar,—aldь kizi coraannar. Podu-pile cedi. Kizi sanь paj eves-le tur, ьncalza-taa nemes-terni toktaadьр tudar, suurnuң pir talakкь uzunda tulcup turar otrjattьң тьльн kam-galaar uzurluқ.

Agaarga ook sьjttьgajнь pergen, ьncarga Zaslonoф olarga utkuştur poolaj pergen. Nemester тьгьңaj cookşulap kelgenner. Zenka Zaslonoвтuң canьndan ьравајьн, хатьн ооң murun-ce cytkuуryn oraldaзьр, avtomadь-pile pylgyrttyр-le turgan. Xenertten Zenka sьrbaş teeş, olurttunup par coraan.—Zenka, Zenkacьgaş, kancap paardьң?—teeş Zaslonoф tuzalakcьзьн-ce maңnap kaan. Ol өjde Zaslonoф хөreen-ce soguuşkun polganьн pilip kaan polgaş ol toraan-na algь хөrekteeziniң adaa iziңejni pergen, tolgандьр хатьк cybe şokkaraңaj-ньр көзылbestej pergen.

— Uzen kizi tajзьн-pile poolaşрь-şaan, arьң iştin-ce kirip coruј pargannar. Tajзьн kaaş sannьң partizannarньң кьгьн-ce iji batalion şeriin oktapkanь-pile, olar aңaa ьзьrtтьньр şьdabas turgannar. Nemester suurga kire pergeş, Zaslonoвтuң sөgy-nyң canьnga toktaaј pergenner. Oon nemester suurnuң taraaccьnparьн ojladьр

ekkelgileeş, po sьdar cyu kizil, kьmьnь
ɵlyryp kaan-pis tep ajttьrьp turgannar.
Taraaccьnnar Zaslonovtuң sɵɵgyn-ce mun-
gargaј pajdaldьq kɵryngylep, ooq сапь-
pile cunu-taa ьттаважьн ertip turgannar.
Cуq-le, ertken tyne Zaslonovtuң хongan
разьдьньн eezi Avdotьja turgaş, xele-
meccige cugaalaan:

— Ону кьм pilir poor. Partizan—teeri
todargaј tur. Olarnьn кьmьn pilip аьr
arga cok poldur-ijin, ьncаş. Ol şuptuzu-
la Maksimner, азь Ivannar, cok polza,
Antonnar polgulaar ulus-la polgaj. Moozun
Petr tep-taa adap turdular-la ьjnaan...

Nemester, ceervi xire er kizilerni yzyp
algaş, ɵlyrtkennerni хɵɵzyderin tuzaa-
gannar.

Хɵɵzydylgege suurnuң pygy uluzu
сьqьr kelgen. Taraaccьnnar хɵɵrnuң кь-
ль-pile tɵnmes cyve-teq şuuzup erttip
turgannar. Olar сапгьs-сапгьs poor алган,
oozum, paaştarь mungargaј tongajgьlaj
pergileeş, хань казььdаль-pile corup tur-
gannar. Ol ьт şimeen cok pajdaldь хer-
eezenlernin ьqlaaşкьnnарь yze kirip tur-
gan. Ulustar хɵɵrnuң сапнга keep tok-
taар mɵgeјir jozulaaş, хɵɵrnuң кьrьn-ce
саьm товuraktарнь саşкьlaaş:

- Mendi-caagaj, pistin өннуувус Konstantin Sergejevic...—тер сугаалагылар турганнар.

Ertten Kostja-pile paза kattap mendilezip aлыр teeş, хөөрге Ljavon cedip kelgen. Ooң podu tynekkinin сьварльа хадь хојуа кьлдыр ак ханың кьыңга хөттүктелдир оваалар каан өрпегер төннүң кьыңда турар алган, пөргүп уштуп алгаş, оваалай каар каан товуракты өттыр көрүп турган суве-тед ол-се кайгар, podunun ьнак komandirin ooda karak civeş teer кадында-таа пол paза пир көрген полза тер кызеен суве-тед үр podаныр турган. Ooң Ljavon төşcygeş кьыңга парыр олураттыр алгаş, сумказының иштinden kalбак saazyң-сыгаş уштуп eкkelgen, ол полза, podunun өннуунге corударь-pile egelep pizip каан cagaazy суве тур, оон pizip egeleen: „Men, ergim ьнак Konstantin Sergejevicinin хөөрүнге cedip kelgeş, ьqlapтым. По кадыр калган maga-pot kazaң-таа, ошкар caskы-са-таа, korguş-syrттедден-таа, eleqdel-ty-reqdelден-таа şimceş кьыңмас polгај. Pistert tenneer өрттек үне cok kizini am kazaң-таа көрөс pis. Meen ergim ьнак ezim, şөleen uјгуң-pile udup сьт. Pistin хереbisti seen partizannaryң eccis тујулунга

cedirip şьdaarlar. Olarnь men podum caa
tulcuuşkunnar-ce ederttip kiirer men...”

Ooң soonda Ljavon toktaaj pergeş,
pizeen cyveziniң sөөлgy oduruun kattap
nomcup көgeş, podanьp turup-turup, ne-
mer pizeen:

„Seeң хөөгүпнүң кыыңга turup tura
tangьraqlaarym polza, seeң өlgeniniң tu-
gajьnda tajьn aary-pile төleer...”

— Tangьraqladyм!—ter paza kattap
takьrлаaş, ooң podu—Tangьraqladyм!—
ter тыңздыг cugaalaan.

Ынсангаş, Ljavon corupkan, ol corup
par corunda-taa ooң tangьraqlaly, Zasl-
povtuң хөөгүпнүң кыында ам-taa tinmi-
ter, ooң canгызь арьодан арьо-се, суур-
дан суур-се, хоорajдан хоорaj-се улаş-
тыр canгыланьp corup turgan cybe ьşkaş
sagьндырьp turgan polgaş ol canгы Kon-
stantin Sergejevicige kezeede mөңge turas-
kaal poop artтыр kalgan cybe-teq podanьp
turgan.

8.

Konstantin Sergejeviciniң—Kostja ak-
кынь өlgeniniң tugajьnda казыьdaldыq
medeeler ol-la toraan арьодан арьо-се,
суурдан суур-се, хоорajдан хоорaj-се тың-

nalыр тарай берген. Тараассынар ону җып-
зыкрайып, ооң өлгенін хылеексевейін тур-
ганныр—Заслоновтун тырзыу оларнын сет-
киlinge ол хире улуқ сагай, оларнын суре-
ктеринге улустун ол маадыр ол хире соок
турган тур. Ынсаага улустар кеп соруп-
ла, улам кыр-кырынга сеткилер кеп, пазы
соруп тургулаан, олардан:—Ол җып-пе?—
теп айттыргылаага, паштарын тонгайткылааҗ:

—Ије...җып-ийин... теп харылар тургулаан.
Хөй-хөй суурларга, көдеелерге полгаҗ
хоорайларга саа-саа партизан отрядтар өзүр
келгилеен. Пир тугаар отряд Заслоновтун
өлген сууринга организастатынган. Ооң
таартында, эзинге хомудар сакыпты-
шаан, таптындан өзеенни алырнын хора-
дааҗкып хөреенде изил-пиле хайыр тура
Заслоновтун орнунга кирген Лявонга узен
хире кизи цедип келгенер, олар—Заслонов-
тун өлгенін караа-пиле көрүр, ооң хө-
рзүдүлгезинге поттар-пиле киришкен кизилер
тур. „Пис—отряд-пис, пистин отрядысты
Заслоновтун ады-пиле адаарын кызер тур-
пис“ теп оларнын ең-не кырган аҗак ын-
саа теен. Партизаннын ерес командиринин
өлырттыр каанын тугаында медее
сеткен церлер пырызынге Заслонов атыр
пөлыктер полгаҗ отрядтар калбаа-пиле өөс-

kyp turgulaan. Ljavonga suurlarnың төле-
leri, cer coraan kiziller polgaş cangъs-can-
gъs taraaccunnar-taa yrgylcy keep turgan.
Parovos ergeleer cerge Zaslonovtuң kadъ
azydap coraan ezi Vladimir paza pir otrjat-
tъ organizastap turguzup algan. Өske pir
otrjat—kizizi eveeş, yzen-ne polza-taa,—
toraan-na eleen kaaş cedimceliq yreqdees-
kinnerni kыgъlaan. Po otrjat temir oruk
xarыzaazybъң şugumnaгъnga хөdelip co-
rup turgaş, Zaslonof tiriq хевеер cybe
eves tep-pe, onu өlgen tep mege cugaa
taradъvъtkan eves irgi?... tep nemester
ьncap podaj peer кыдыр ol хире soguuş-
kunnarnъ tavarъştъrъp turgan.

Zaslonovtuң komandyлар turgan otrjat-
tarъ өзyp kelgen polgaş өspy-şaan turup
turar, xarып ооң adъn kadagalap algan
corup turar, onu—pottarыnga at poldurup
alган ijik-pe, aзы pottarыbъң calbъbъştъq
cyreenge şingeedip kadagalaan otrjattar
yrgylcy өзyp turar. Belorus ulus podunun
oqlu—Sovet Evileliniң Maadъrъ Zaslonof
teeş, ооң akкыларъ, uqva-tuңmalаръ teeş,
sovettiң ulustarыbъң nemes terziilerge xi-
lincektetken polgaş olarga өlyrtken pygy-
le ooldar, къstarъ teeş, өxeenin kam-đajыra
cokka negер ap turar.

Redaktor *Samba-Lyndyp.*
Occuldurgan *Laqviwar.*
Yndyretin xaragalzaan *O Sunduj.*

КНСХТ—Х—288 Саягъ № 1107 Өгылгеге 1943 с.
XII а. 19-та килгеş, парлаарын 1943 с. XII а. 30 х.
тооскан. Парлаар ама 2 Тиражъ 2.000.

ККРС-нын тирогравьонга парлаан.